

Diakonaten i den romersk-katolske kirke

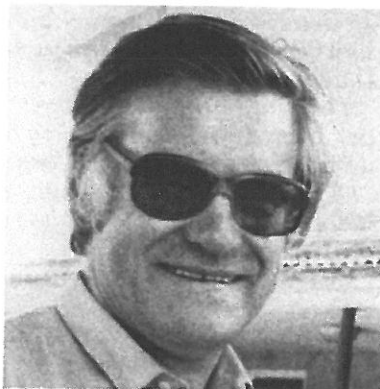
Av Alf B. Oftestad

Den romersk-katolske kirke har i den senere tid arbeidet intenst for å få fram et diakonat av vedvarende karakter i kirken. Riktignok har det alltid vært diakoner i Romerkirken. Men som i de fleste kirker ble diakonatet skjøvet ut i periferien av kirkens liv. Allerede i slutten av oldtiden og senere i middelalderen ble diakonens karitative oppgaver oppslukt av de liturgiske tjenester i messen, og diakon ble et gjennomgangstrinn til presteembedet, skriver Alf B. Oftestad i «Kirke og Kultur». Hefte 5/1983. Diakonos gjengir her artikkelen i sin helhet.

Konsilet i Trient på slutten av 1500-tallet besluttet å fornye diakonatet og gjøre det til en permanent tjeneste i kirken. Men beslutningen ble ikke effektivt, og det hele rant ut i sanden. Det var ikke noe behov til stede, mente man.

Først i begynnelsen av vårt århundre tok man fra ulike hold initiativ til å få en diakontjeneste som spesielt tok hånd om kirkens karitative arbeid begrunnet i kirkens liv og tjenesten ved alteret.

Det var spesielt grupper av legfolk og geistlige i Tyskland og Frankrike som tok initiativet til et permanent diakonat. I Frankrike hadde man i flere år hatt en bevegelse for «arbeidsprester» i industrien, nå gikk man også inn for en fornyelse av det permanente diakonat. Men også de unge kirker i Afrika og Latin-Amerika gjorde hva de kunne for å få etablert et vedvarende diakonat, dvs. et diakonembede. Misjonskirkenes arbeidsforhold var i lengden uholdbare. Man manglet klerus og heltidsarbeidere i de ulike kirker. Det skapte behovet for en fast diakontjeneste. Prestemangelen og dertil de enorme avstandene innen menighetens grenser gjorde at man måtte ha hjelp i det karitative arbeid, til å forkynne Guds Ord og gi undervisning. Man så etter hvert at man i diakonatet hadde et velegnet middel i de mange kirkers diasporasituasjon. I de ulike seminarer, kongresser,

Høgskolelektor Alf B. Oftestad.

konsiler og bispemøter drøftet man fornyelsen av diakontjenesten i kirken og opprettelsen av et permanent diakonat.

Det teologiske og organisatoriske arbeid til og med Vatikanum II

Et midlertidig høydepunkt i utviklingen var at pave Pius XII på den 2. verdenskongress for legmannsapostolatet i Rom 1957 tok til orde for en fornyelse av diakonatet i kirken. Dermed oppmuntret han det videre teologiske og praktiske arbeid for et permanent diakonat. Pius fremhevet at diakonatet måtte inneha en tjeneste uavhengig av preste-tjenesten. Samtidig hevdet han at en ordinert diakon hadde opphørt å være legmann. Diakonaten tilhørte det kirkelige hierarki. Men han fremholdt også at tiden ennå ikke var moden for dette, om man enn var på rett vei.

Interessen for opprettelsen av diakonatet øket. Forberedelses-

fasen for det andre Vatikankonsil ble av stor betydning for utformingen av diakontjenesten. Under det engere forarbeid (1960) før konsilet, engasjerte pave Johannes XXIII seg i forslaget om en fornyelse av det permanente diakonat. Kommisjonen, ledet av paven, gjorde utkast til et skjema «De Sacramento ordinis» som i sitt første kapittel omhandlet «De Diacnato permanente seu stabili instaurando». Dette grep tilbake til tidligere forarbeider (Antipraeparatoria 1959) som hadde overveiet diakonens gudstjenestelige, sjelesørgeriske, juridiske og administrative funksjoner.

Umiddelbart før det 2. Vatikankonsil kom samleverket «Diaconia in Christo» (1962), redigert av Karl Rahner og Herbert Vorgrimler. Flere internasjonalt kjente teologer behandlet i dette skriftet historiske, teologiske og aktuelle spørsmål innen diakonatet. Verket ble lagt til grunn for diskusjonen på konsilet. Det ble også bestemmende for de senere overveielser og retningslinjer for fornyelsen av diakonien.

Allerede under forhandlingene i konsilets første periode i desember 1962 ble det fra flere av delegatene etterlyst en behandling av diakonatet, idet man tok for seg de øvrige vigselssakramenter, dvs. episkopatet og presbyteratet. De samlinger som fulgte, åpnet for en videre drøfting av diakonien. Den 21. no-

vember 1964 i den høytidelige plenarsamlingen fattet man de endelige vedtak som ble promulgert av paven.

Dermed hadde også artikkel 29 om kirkekonstitusjonen «*Lumen gentium*» fått sin avsluttede utforming. Men konsilet hadde bare åpnet dørene for et permanent diakonat. Teksten til artikkel 29 har i mellomtiden fått tallrike kommentarer og interpretasjoner. Her skal kort gjengis det viktigste innhold. Diakonene tilhører hierarkiet og mottar håndspåleggelsen, «ikke til prestedtjeneste, men til en diakonal tjeneste». Diakonene tjener Gudsfolket i liturgi, ordets og de kjærlige handlingers diakoni, sammen med biskopen og hans presbyterium. Teksten regner opp diakonens tjeneste, som ganske karakteristisk er orientert ut fra liturgien: Dåp, utdeling av sakrament, assistere ved vielse, sykekommunion, skriftlesing og katekese, lede gudstjenester, utdeling av sakramentalier og begravelser. Barmhjertighetstjenesten og forvaltningsoppgavene blir bare kort og summarisk berørt. Ansatsen var der, døren var åpnet, men det var ikke utformet et klart teologisk ståsted for diakonien. Men de ulike diakonikretser bl.a. i Tyskland fikk ny inspirasjon til å fortsette sin teologiske og åndelige forberedelse til den diakonale tjeneste, og enkelte biskoper begynte å utdanne fremtidige diakoner. Både legfolk, ordensfolk og kvinner fikk fullmakt av biskopene til å dele ut nattverdsakramentet og holde gudstjeneste uten sakramenter. Dette skjedde ikke bare for å avhjelpe en pastoral nødssituasjon, men like mye for å fornye diakonatet.

Etter Vatikanum II

Det ble pave Paul VI som skulle sette i kraft det konsilet hadde åpnet muligheten for. I juni 1965 ble det dannet en liten kommisjon som utarbeidet de alminnelige normer for en rammelov. I oktober fant det sted i Roma en internasjonal kongress som tok for seg fornyelsen av diakonatet.

Flere fremtredende kardinaler og erkebiskoper presederte. I en tale til kongressen uttalte paven at timen nå var kommet til en gjenopprettelse av diakonatet. Samtidig ble det også opprettet et internasjonalt informasjonsentrum for diakonispørsmål i Freiburg. En rekke kongresser og biskopkonferanser fulgte, og disse presiserte normene og rammeloven for det permanente diakonat.

Det konsentrerte uttrykk for disse overveielser ble nedfelt i det foreliggende *Motuproprio «Sacrum Diaconatus ordinem»* (1967) skrevet av paven. Skriftet gir direktiver til restaurering av diakonatet. Likevel er det rom for en begrenset frihet og tilpassing etter det de ulike lokale biskopkonferanser måtte avgjøre. I skriftets første del understrekes biskopkonferansens og den enkelte biskops rett og plikt til å fornye diakonatet. Den andre delen omhandler de yngre diakoners plikt til sølibat og til å gjennomgå minst en treårig utdanning, meget likt et presteseminar. Man bør minst vær 25 år, helst 35 år. Dersom man er gift, må man kunne bekrefte at de har levet flere år i ekteskap, og ektefellen må gi sitt tilsang til at man blir ordinert. En spesiell interesse har kan hende det avsnitt som tar for seg diakonens oppgaver. I likhet med konsilets avgjørelser står igjen de liturgiske tjenester i forgrunnen. De følgende avsnitt går inn på diakoniens spesielle plikter som geistlig stand, diakonatet hos ordensfolket og rituallet ved ordinasjonen. Skriftet representerte et modig skritt fremover, et pavelig startsignal. Nå kunne det virkelig gjøres som konsilet hadde slått fast: at diakonatet var en fast og vedvarende stand.

Kort etter offentliggjørelsen av *Motuproprio* ble de fem første gifte menn vigslet til diakoner i Köln. Ved hjelp av diakonatkretsen hadde man i Köln fått etablert en utdanning for diakoner — et diakonseminar.

Initiativtager overfor kardina-

len og den tyske biskopkonferansen til å fornye diakonatet i de tyske stift var fremfor noen vigselbiskop dr. Augustinus Frotz. I 1980 feiret han sitt prestejubileum, og i den anledning ble et festskrift utgitt. Blant medarbeiderne merker han seg en rekke kjente teologer og kirkemenn av internasjonalt format.

Skriftet bærer tittelen: «*Der Diakon, Wiederentdeckung und Erneuerung seines Dienstes*» (1980). Redaktører og forfattere er Josef G. Plöger og Hermann Joh. Weber. Boken gir en grundig og instruktiv fremstilling av diakonien, dens utvikling og fornyelse fra kirkens første til den senere tid, særlig etter Vatikanum II.

I den kritiske gjennomgåelse av diakoniens historie påpeker man dens skjebnesvangre utvikling. Opprinnelig hadde diakonen et intimt samarbeid med biskopen. Det ble tydeliggjort i klesdrakten. De har begge dalmatika. Men etter hvert ble diakonen underordnet presten, og diakonatet ble et gjennomgangstrinn til presbyteratet. Diakonen med sitt selvstendige embede og sine spesielle tjenester som ingen andre kunne utføre, ble neglisjert. Hele boken befletter seg på å fremheve at diakonatet ikke er et ledd i presteutdannelsen. Man vil bort fra denne tradisjon. Man slår fast gjeninnføringen av diakonatet som et selvstendig embede, og derved stadfester man på nytt tre-delingen av det hierarkiske embede: Biskop, prest, diakon. På den måten blir også prestedtjenesten befridd fra en kirkelig/pastoral isolasjon, og dialogen mellom embede og menighet blir lettere takket være diakonen.

Diakonats tre dimensjoner fremheves, den kristologiske, pastorale og ekklesiologiske. Den første betyr en aktualisering av Kristi nærvær. Diakonen representerer Kristus i sin broder-tjeneste og er derved et bilde på Kristi forløsertjeneste, han som både er tjener og forløser. Spør-

målet er stadig hvordan Kristus har levet ut sitt trefoldige embede; fremstillingen av den diakonale tegnkarakter ved Kristi tre embeder er gitt diakonen i oppdrag.

Den andre (den personale dimensjon) fremhever først Guds initiativ. Han virker og gir. Embedet begrunnes ikke i menneskelige forutsetninger, ikke i nådegaven man måtte ha, men i Kristi vilje som blir åpenbar i ordinasjonen. Likevel er ikke mennesket en marionett, men en tjener som sier «jeg er beredt» og stiller seg til forføyning ikke bare med sin arbeidskraft, men lar seg gripe av Gud med hele seg.

I motsetning til presten er diakonen gjerne gift og kan også ha sitt sivile yrke. Følgelig hører det også til diakonatets vesen å være brobygger og formidler mellom den geistlige stand og legfolket.

Den tredje (den ekklesiologiske dimensjon) klargjør kirkens sendelse, bestemmende for embedets begrunnelse. Oppdraget gis ved håndspålegging, altså en konkretisering av at embedet gis videre (apostolisk suksesjon). Som prestetjenesten også diakonatet vokst frem av det hele (fullstendige) embedet og kan bare føres tilbake til den hele Jesus Kristus. Selv om man med det andre Vatikankonsil må si at presbyteratet og diakonatet har del i (biskops)embedet, er disse embeder likevel selvstendige og kan ikke avskaffes biskopen. De begrunnes i en umiddelbar Kristus-relasjon, og idet de representerer Kristus, er de unndratt enhver enhver menneskelig forføyning.

Diakonembedets egenart bestemmes og defineres av sendelsens innhold, som setter diakonatet i en dobbelrelasjon; til Kristus, forløseren og til Guds folk. Folkets nød og anliggender skal diakonen i kraft av Kristi frelsergjerning bringe til Kristus.

Gjentatte ganger oppfordrer bokens forfattere til en fornyet besinnelse på diakonenes embede og hans oppgaver. Det inne-

bærer at diakonatet er en del av det hierarkisk strukturerte embede kirken som fra tidligste tider består av biskop, prest og diakon. Diakonen må være beredt til å utføre sin tjeneste i samarbeid med presten til menighetens el etter oppdrag av biskop eller prest.

Det diakonale embede er følgelig i særlig grad preget av det kirkelige embedets tjenestekarakter. Diakonen er først og sist til stede for alle i Ordets, alterets og kjærlighetens tjeneste. Dette knyttes sammen til en enhet. I forlengelsen av dette og i samsvar med Vatikanum II blir en rekke tjenester listet opp: forrette dåp, forberede gavene for det eucharistien til de troende, men spesielt til syke og døende, i kirkens navn forrette vigsel og vel-signer ekteskap, forkynne evangeliet og i forlengelsen av Ordets tjeneste undervise og formane både vantro og troende i kirkens hellige lære, dessuten lede bønnegudstjenester, sørgegudstjenester og begravelser. I tilknytning til kjærlighetens tjeneste for de fattige, hungrige, syke, hjemløse og nødlidende følger forvaltningen av de karitative midler, og til en viss grad tar diakonen hånd om menighetens midler og eiendom.

Men alle diakonale oppgaver har sin rot i feiringen av den hellige messe. Der har de alle sitt utgangspunkt, sin felles kraftkilde og felles mål.

Diakonens første oppgaverekke er derfor de liturgiske handlinger, utdeling av sakramentet og sakramentaliene.

Den andre rekke er forkynnelsen og katekesen.

Den tredje er omsorgen for de fattige og trengende, den sosiale tjeneste og hjelp med forvaltning og administrasjon.

Boken viser med all tydelighet Romerkirkens energiske arbeid for å fornye diakonatets tjenester.

Den Nordiske Biskopskonferanse besluttet allerede under sin sesjon i februar 1976 at stiftsstyrerne i sine områder skulle

innføre det permanente diakonat. Biskopene var overbevist om at kirkens oppdrag i verden av i dag lettere kan oppfylles ved et permanent diakonat. Det synkende antall prester og ordensfolk og det spesielle krav den utpregede diasporasituasjonen stiller i det område Den Nordiske Biskopskonferansen har ansvar for, lar de permanente diakoners tjeneste fremstå som noe spesielt verdifullt.

«Inter nos», det internordiske kontaktorgan for katolske prester, har i sitt oktober/novembernummer 1981 brakt et fyldig referat fra disse ulike konferanser og kongresser på nordiske og internasjonale plan. På den internasjonale diakonkongressen i Kortrijk, Belgia, 1979, ble det hevdet med stor styrke at man måtte se det permanente diakonat som det i virkeligheten er etter sitt vesen. Ved fornyelsen av diakonatet som en vedvarende tjeneste vil man ikke forsøke å avskaffe prestemangelen. Man må for all del ikke begå samme mistak som man gjorde tidligere, da fornyelsen av diakonatet ofte ble fremstilt som midlet til å utjevne prestemangelen. Diakonaten danner helt fundamentalt et eget embede, klart adskilt fra prestens og med et eget virkeområde. Selv om det skulle finnes tilstrekkelig med prester, skulle vel ikke legmenns-apostolatets forpliktelser oppheves, ettersom de hører dåpen til. Like lite skulle diakonatet miste sin berettigelse når prestekrisen skulle være overstått. Diakonen får således ikke på noe vilkår opptre som stedfortreder for presten eller som en annenklassens prest. Diakonaten må sees som det det er: en sakramental funksjon. Diakonen er hverken en annenklassens prest eller en super-legmann. Diakonaten tilhører fra begynnelsen av vigslingshierarkiet. Etter såvel østerlandsk som vesterlandsk tradisjon mottar de en høytidlig vigsel (ordinatio) med håndspåleggelse.

Over til s. 14

Overganger

Fra side 6

En rekke ønsker blir stadig sterkere fra diakon-hold, og disse ble også lagt frem på nevnte kongress: Man ønsker en diakonvigel av kvinner, i det minste et grundig studiearbeid som tar for seg det kvinnelige diakonat. Dersom kvinner ønsker det, bør diakonens hustru ved hennes manns vigseltil diakon få et missiv (sendelse). Man ønsker å avskaffe klausulen som sier at diakonen ikke får gifte seg på nytt dersom hans hustru er død.

Aldersgrensen for diakonvigsel ønsker man senket, den ligger nå på henimot 35 år. Dessuten ønsker man seg retten til å utdele de sykes sakrament på grunn av den praktiske erfaring diakonen har med syke og døende mennesker.

Man påpeker to farer:

a) Klerikaliseringen som gjør diakonene til miniprester.

b) Sekulariseringen som overlater det kirkelige nærvær i verden til diakonens person, man mister det gudstjenestlige feste.

Ved sin plenarsesjon i mai 1979 har Den Nordiske Biskopskonferanse vedtatt en grunnleggende ordning for det permanente diakonat sammen med en fast ramme for utdannelsen og tjenesten. Dette har i en bearbejdet form blitt lagt frem for paven med bønn om godkjenning. Denne godkjenning har man fått. Utdannelsen skal vare tre år, og alle de tradisjonelle teologiske fag er med. Sverige har kommet lengst. Etter endt utdanning ble de første diakoner i mars 1982 vigslet i Birgitta-søstrenes kirke i Vadstena. De seks vil gjøre tjeneste i sine hjemmenigheter som heltidsdiakoner. I Danmark har man foreløpig bare én diakon, men en kandidat kan etter samtale med biskopen ta den be-

stemte utdannelsen. Her i Norge arbeides det med et opplegg. Biskop John Willem Gran har i sitt siste rundskriv til prestskapet oppnevnt en av sine medarbeidere til å sette opp en konkret plan for utdanning av fremtidige kandidater til det permanente diakonat.

Diakoniens fornyelse skjer i dag i de fleste større kirkesamfunn. Det er om å gjøre at man søker råd og støtte hos hverandre. Man vil fort oppdage at det praktisk talt er de samme spørsmål som stilles. Kanskje man også kan hjelpe hverandre med svarene. Romerkirken har gjort og gjør fortsatt et energisk arbeid for å finne fram til en sunn fornyelse av diakonien begrunnet i Den hellige Skrift og kirkens tradisjon. Vår lutherske kirke burde være klar over at den her har mye å hente til videre refleksjon og handling. Vår kirkes diakonale fornyelse må ikke stanse opp.

ASBJ.
HVALSHAGEN A/S
BJERREGAARDS GT. 13 — OSLO 1
TLF. (02) 46 58 71
SPESIALISTER PÅ TEKSTILER OG UTSTYR

BEGRAVELSESBYRÅET

Dob B. Følstad

*Vi kommer i konferanse — ordner alt,
også båreforsendelse med
egne biler eller jernbane*

Grefsenvn. 70, Oslo 4. Sentralbord 15 10 50.
Kontorvakt.